

Богдана Дерещук
студентка 3 курсу історичного факультету
Житомирського державного університету
імені Івана Франка
науковий керівник: к.і.н., старший викладач Маркевич О.В.

П. Й. Шафарик і пробудження словацької державності

Павел Йозеф Шафарик є центральною фігурою історії Словаччини ХІХ століття. Він був ідеологом словацького національного Відродження. За його безпосередньої участі були закладені теоретичні основи словацького національного руху. П. Шафарик став одним з найбільш яскравих представників слов'янського відродження, а у практиці національно-культурного руху західних слов'ян міцно закріпилося поняття «нація», яке він привносив до західного слов'янства з європейської гуманістичної думки [5].

Слов'янські аспекти минулого та сучасності стають предметом наукового інтересу П. Шафарика після повернення його у 1817 р. на батьківщину. Він на деякий час оселяється у Празі, де знайомиться із науковим слов'янським бомондом. У цей період життя видатний діяч національно-культурного словацького відродження знайомиться із такими празькими вченими, як Ф. Палацький, Я. Коллар, Й. Добровський, З. Неєдли. Саме це коло слов'янських будителів ввело П. Шафарика у світ нової історичної галузі – славістики.

З 1819 р. у житті П. Шафарика починається новий період життя. Він отримує місце директора і викладача у сербській гімназії міста Новий Сад. Це сприяло інтелектуальному зростанню дослідника. Він знайомиться з діячами сербського відродження – В. Караджичем, Л. Мушицьким. У 1825 р. після рішення австрійського уряду заборонити викладати протестантам у православних гімназіях, Й. Шафарика знімають з посади директора гімназії. Це слугувало приводом для того, що у 1826 р. російський славіст П. Кеппенен почав вести переговори від імені міністра народної освіти О.С. Шишкова із Шафариком, Ганкою і Челаковським. Від імені міністра П. Кеппенен запросив їх викладати до російських університетів на кафедри слов'янської літератури, але ці плани не були здійснені.

Вагомим інтелектуальним проектом П. Шафарика стало написання «Історії слов'янської мови та літератури на всіх діалектах». З цього часу, як відзначив у листах Микола Греча, Шафарик постав як «відомий усім знавець і історик слов'янських старожитностей» [1, с.110]. Книга відобразила історичні, лінгвістичні, етнографічні знання будителя. Це була практично перша об'ємна наукова праця з історії літератури і мов всіх слов'янських народів. При цьому об'єктом дослідження стало «все слов'янське плем'я», а не окремі етноси. Будитель досліджував слов'янські літератури різних народів як прояв «загальнослов'янського культурного відродження». Тому зовсім не випадково, що з моменту оприлюднення його слов'янських

досліджень у німецьких та австрійських засобах масової інформації з'являються звинувачення П. Шафарика у слов'янському русофільстві або російському панславізмі. Тієї ж думки дотримувалися і російські науковці та публіцисти. Наприклад О. Пипін стверджував, що: «Перші думки про взаємність були висловлені словаками...». В «Історії слов'янських літератур» він підкреслює, що «найхарактерніші панславісти з'явилися саме у словаків», а «особливе піднесення народного почуття у словаків було зроблено двома письменниками, які стали найпотужнішими діячами в області слов'янського відродження. Це були Коллар та Шафарик» [2, с 111].

На практиці панславізм та русофільство П. Шафарика були спрямовані виключно на співпрацю у культурній і науковій сферах. Своє основне завдання він бачив у вивченні російської мови, культури з метою налагодження наукових стосунків та взаємного збагачення слов'янських культур. Після появи «Історії слов'янської мови і літератури» (Далі «Історія...») П. Шафарика і «Доньки Слави» Я. Коллара слов'янство з наукового об'єкту стає суб'єктом європейської політики, що давало підстави офіційному Відню розглядати чеське і словацьке питання як проблему російської «п'ятої колони».

«Історія...» П. Шафарика справила сильне враження на слов'янський науковий світ та мала неабиякий суспільний резонанс у словацькому і чеському творчому середовищі. Словацький будитель вперше надав читачу цілісну картину розвитку слов'янських мов і літератур. За задумом П. Шафарика, це мало сприяти ідеології слов'янської взаємності.

На запрошення Юнгмана і Палацького у 1833 р. П. Шафарик переїжджає у Прагу. Він отримав можливість займатися науковою діяльністю. До того ж, стараннями Ф. Палацького та за підтримки групи чеських письменників, йому була надана щорічна субсидія у 480 гульденів, якої, щоправда, досліднику вкрай не вистачало [3].

Наукові успіхи П. Шафарика мали загальнослов'янське визнання. Так, у 1835 році під час відрядження до Праги відомий російський славист М. Погодін знайомиться із П. Шафариком. Відомий теоретик панславізму під час своїх наукових відряджень у слов'янські землі у 1835, 1839, 1842, 1846 роках мав реальну можливість не тільки досліджувати соціально-політичну практику слов'янського життя, але й зустрічатися з такими діячами чеського і словацького відродження, як Я. Коллар, Ф. Палацький, П. Шафарик. Між слов'янськими будителями і російським дослідником встановлюються тісні дружні відносини. Пізніше, за рекомендацією того ж М. Погодіна, із П. Шафариком знайомиться і працює під його науковим керівництвом майбутній професор кафедри історії та літератури слов'янських нарідів Московського університету О. Бодянський. Той не просто визнав талант Шафарика як дослідника, а вважав його «першим знавцем слов'янського світу». Після повернення до Росії Бодянський публікує російською твори Шафарика у власному перекладі. Також через Бодянського, Шафарик знайомиться з Шевченком. Поет глибоко цінував П. Шафарика за те, що той вважав українську мову рівноправною з іншими слов'янськими. Твори

П. Шафарика стали українському народові доказом існування української нації, такої самої, як російська чи білоруська. У публікації «Dějiny slovan ského ja zyka a literatury vev šest nářečích» (1826 р.) вчений пише про спільні риси закарпатського та галицького наріччя з малоросійською мовою, які суттєво різняться від російської. У цьому творі утверджувалась думка про слов'янську спільність. Іншим твором, який стимулював національне самоусвідомлення українського народу, був «Слов'янський народопис» (1841). Крім географічного картування, у ньому маємо численні нотатки з українського культурного життя. П. Шафарик, постійно доповнюючи накопичені ним актуальні дані про українську мову, літературу та культуру, завершив свою наукову діяльність твердженням про існування самостійної української мови, а не наріччя [2, с.336].

«Слов'янські старожитності» по праву вважаються науковим подвигом та справою всього життя П. Шафарика. Після виходу ця книга була перекладена на цілу низку європейських мов.

Внеском будителя у справу культурної модернізації слов'янства стало формування єдиної слов'янської історичної концепції розвитку, у якій чітко можна було простежити наукову картину слов'янського етногенезу і сучасного культурного стану. П. Шафарик один з перших серед європейських етнографів зібрав ґрунтовні статистичні відомості про слов'янські народи та опублікував їх чисельність у «Слов'янській етнографії» [4].

У цілому необхідно констатувати, що П. Шафарик належить до кола видатних діячів чеського та словацького національного відродження. Його праці були початком наукового підходу до вивчення слов'ян та фундаментом для зростання чеського і словацького національного руху.

Список використаної літератури:

1. Бевзюк Є. Шафарик як діяч словацького відродження / Є. Бевзюк // Проблеми історії країн Центральної та Східної Європи : збірник наукових праць. — Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2012. — Випуск 3. — С. 110-120.

2. Мерзова Р. Культурномовні зв'язки Т.Г.Шевченка і П.Й.Шафарика та чеські переклади «Єретика»/ Р. Мерзова // Наукові записки. Серія «Філологічна. – Оломоуц : Університет ім. Ф.Палацького, 2010. — Випуск 36. — С.335-337.

3. Петров М. П. Шафарик. Славянские древности. 1847 г., все 4 книги [Електронний ресурс] / М. Петров – Режим доступу до ресурсу: <http://pandoraopen.ru/2012-08-15/48563/>.

4. Павел Йозеф Шафарик (Шафаржик) [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://www.tamastar.com/1780-1~2/shafarik/index.htm>.

5. Шафарик Павел Йозеф [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://megabook.ru/article/%D0%A8%D0%B0%D1%84%D0%B0%D1%80%D0>

[%B8%D0%BA%20%D0%9F%D0%B0%D0%B2%D0%B5%D0%BB%20%D0%99%D0%BE%D0%B7%D0%B5%D1%84.](#)